

Albinas KUNCEVIČIUS

Exploration of Stalgioniai and Mykoliškės (Tadaravas) barrow cemeteries in 1998

The archaeologists of Vilnius University explored barrow No 1 in Stalgioniai barrow cemetery (Švenčionys district). There a cremation was found. In the centre of the cremation some items of a riding gear were found. The burial is dating from the end of the 1st century to the beginning of the 2nd century.

Aleksiejus LUCHTANAS

VARLIŠKIŲ PILKAPYNO TYRINĖJIMAI

1998 ir 1999 m. buvo ištirta 10 pilkapių Varliškių pilkapyne. Tyrinėjimai buvo atliekami vykdant miško kvartalinių linijų ardomų pilkapynų tyrimų programą.

Varliškių pilkapynas yra Trakų r., Vievio sen., Kaišiadorių miškų urėdijos Vievio girininkijos miške, 60 ir 61 kvartaluose, apie 550 m į ŠV nuo geležinkelio Vilnius–Kaunas, apie 250 m į PR nuo Varliuko ežero R kranto, abipus kelio Vievis–Baltamiškė. Varliškių pilkapyne pilkapiai 6–28 m skersmens, 0,3–2,5 m aukščio. Dalį jų apardė aukštos elektros įtampos linija, miško kvartalinė linija bei kelias Vievis–Baltamiškė.

Varliškių pilkapynas, senoje archeologinėje literatūroje vadintamas Orliškėmis, žinomas nuo XIX a. pab. 1889 m. 4 pilkapius ištyrė E. Volteris, 1986 m. 1 pilkapį ištyrė TIM (vadovė I. Senulienė). Rasta degintinių kapų ir apie 30 VIII–IX a. datuojamų radinių.

Visi 1998 ir 1999 m. tirti pilkapiai buvo apaugę eglėmis, pušimis, ąžuolais, apardytí ūkinės veiklos metu.

Pilkapis Nr. 1 (48) buvo R pilkapyno dalyje, didesnę jo R pusę nuardė miško kvartalinė linija. Pilkapio sampilas apie 11 m skersmens, 0,8 m aukščio, suplokštėjės, su mėgėjiskų kasinėjimų duobe centre, apjuostas užslinkusiais 0,3–1 m gylio, iki 2 m pločio grioviais. Pilkapio V dalyje, 87 cm gylyje, ižemyje po sampiliu, aptiktas nesuardytas 18 cm skersmens visiškai apvalus degintinis kapas be jokių įkapių. Matyt, kapas buvo įrengtas kažkokiamė

apvaliadugniame mediniame dubenėlyje. Kapas Nr. 2 buvo centrinėje smėlėto sampilo dalyje, virš senojo paviršiaus. Kapas profesionaliai perkastas lobiu ieškotojų, išlikę tik išmetyti perkasime deginti žmogaus ir paukščio kaulai bei 3 apnykę žalvarinės skardos varpeliai. Sampilo tyrinėjimai parodė, kad pilkapis buvo supiltas iš aplinkinio smėlio dviem etapais. Iš pradžių sampilas buvo 11 m skersmens, vėliau pilkapis paaukštintas, jo skersmuo padidintas iki 12 m.

Pilkapis Nr. 2 (23) buvo R pilkapyno dalyje, PV jo pusę kerta kelias. Sampilas 8–8,5 m skersmens, 0,4 m aukščio, suplokštėjės. Aplink pilkapi užslinkę grioviai. Jame aptiki 2 degintiniai kapai. Kapas Nr. 1 buvo centrinėje dalyje, sample, iš karto po veléna. Deginti kaulai paskleisti sample 0,9×0,8 m dydžio plete. Tarp kaulų rasti 2 apdegė geležiniai įtveriamieji peiliukai, žalvarinės masyvios trikampio skersinio pjūvio apyrankės fragmentai. Kapo PR pakraštyje, ižemio lygyje, stovėjo du apardytu puodai: lipdytas, tiesiomis sienalėmis bei apžiestas, puoštas bangelių ir horizontalių juostų ornamentu. Dar vienas visiškai sveikas apžiestas puodas su analogišku ornamentu gulėjo ant šono per 1,5 m į PR nuo kapo. Kapas Nr. 2 aptiktas Š pilkapiro pakraštyje, griovio dugne. Tarp negausių išbarstyti degintų kaulų rasta apdegusi geležinė yla.

Pilkapis Nr. 3 (46) buvo R pilkapyno pakraštyje, kurį krito miško kvartalinė linija. Sampilas iš smėlio, suplokštėjės, 7,5–8 m skersmens, 0,6–0,7 m aukščio. Aplink pilkapi apie 1 m pločio užslinkę grioviai su 2 praėjimais PV ir ŠV pusėje. Prie praėjimų buvo 2 laužavietės. Laužavietė P dalyje atidengta 0,7 m gylyje, intensyviai deginta iš karto po pilkapiro supylimo ir veikiausiai bus susijusi su laidojimo apeigomis. Pilkapyje rasti 2 degintiniai kapai. Kapas Nr. 1 buvo Š sampilo dalyje, įrengtas virš ižemio. 2 kompaktiškos degintų kaulų krūvelės (apie 1,3 kg) buvo 1×0,4 m dydžio plete. Jokių įkapių nerasta. Kapas Nr. 2 buvo įrengtas sample, pačiame pilkapiro centre, virš senojo paviršiaus. Tarp šaknų išstumdytų kaulų rasti 2 žalvarinės antkaklės plokščiais užkeistais galais fragmentai, žalvarinės tūtelės dalis ir lipdyto storasienio puodo dugno dalies šukė. Už 1 m nuo pilkapiro sampilo ir griovio ribų, 15 cm gylyje, žvyringame smėlyje, vienas šalia kito gulėjo apdegė geležiniai įtveriamasis peilis ir diržo sagtis.

Pilkapis Nr. 4 (11) buvo V pilkapyno dalyje, P jo pakraštį kerta kelias.

Sampilas suplokštėjės, apie 6,5 m skersmens, 0,45 m aukščio, apjuostas užslinkusiais apie 0,5 m pločio grioviais. Pilkapio sampile buvo mažiausiai 3 degintiniai kapai bei dar 2 degintų kaulų be įkapių krūvelės. Kapas Nr. 1 labai sunykęs. Šalia jo ižemio lygyje stovėjo 2 nedideli lipdyti puodai. Kape Nr. 2 tarp kaulų rasti apdegę apgalvis iš žalvarinių išvijelėi ir reljefiškai puoštų skardelių fragmentai bei ylos nuolauža. Kiti kapai be įkapių.

Pilkapis Nr. 5 (15) buvo V pilkapyno dalyje, jo Š pakraštį kerta kelias. Sampilas 7,5–8 m skersmens, apie 0,5 m aukščio, apnaikintas kelio. Pilkapyje išairiuose sampilo gyliuose rasti 6 degintiniai kapai. Kapas Nr. 1 įkastas į sampilą, pažymėtas 2 akmenimis. Tarp degintų kaulų ir lipdyto puodo šukių rasti geležinis įtveriamasis peiliukas, žalvarinės vytinės antkaklės kūginiais galais fragmentai, 3 varpelio formos skambalėliai, išvijelė. Kapas Nr. 2 įrengtas sampile. Vienintelė įkapė – stačiakampė žalvarinė skardelė. Kapas Nr. 3 buvo R sampilo dalyje. Tarp 60 cm skersmens plotelyje išbarstytu degintų kaulų rastas turtingai ornamentuotas molinis dvigubo nupjauto kūgio pavidalo verpstukas. Kapas Nr. 4 buvo įkastas pilkapio sampilo centre, labai negiliai. Įkapės – lipdyto puodo šukės, pusė žalvarinės masyvios pusiau apvalaus skerspjūvio apyrankės ir keturių žalvarinių išvijinių dvigubo kūgio pavidalo karolių fragmentai. Kapas Nr. 5 – pirminis pilkapio kapas – įrengtas sampilo centre, virš ižemio. Šalia kapo, ižemyje, stovėjo 2 lipdyti puodai. Kapas Nr. 6 buvo sampile. Įkapes sudarė 3-jų apnykusiu puodų fragmentai, žalvarinė grandelė ir išvijelė.

Pilkapis Nr. 6 (2) buvo V pilkapyno krašte, perkirstas kelio. Tyrinėjimų metu paaiškėjo, kad tai ne pilkapis, o 4 m skersmens, 0,5 m aukščio XIX a. riboženklio kauburys.

Pilkapis Nr. 7 (3) buvo V pilkapyno pakraštyje, po aukštos įtampos linija. Sampilas beveik 10 m skersmens, 1,5 m aukščio, stačiais šlaitais. Skirtingai nuo kitų pilkapių, supiltu vien iš smėlio, sampilas piltas ir iš miško juodžemio bei žvyro. Grioviai aplink pilkapį sudaro taisyklingą 10 m skersmens ratą su trimis 0,85–1,3 m pločio praėjimais. Sampile nerasta nieko, o senajame paviršiuje aptikta žirgo kamanų puošybos detalių. 120 cm gylje, pačiame centre, išryškėjo pailga Š–P kryptimi 224–112 cm dydžio kapo duobė. Joje ant pilvo – dešiniojo šono – Š–P kryptimi, galva į Š, snukiu į V gulėjo žirgo griaučiai. Agonijoje atmostos ir nenatūraliai pasuktos kojos

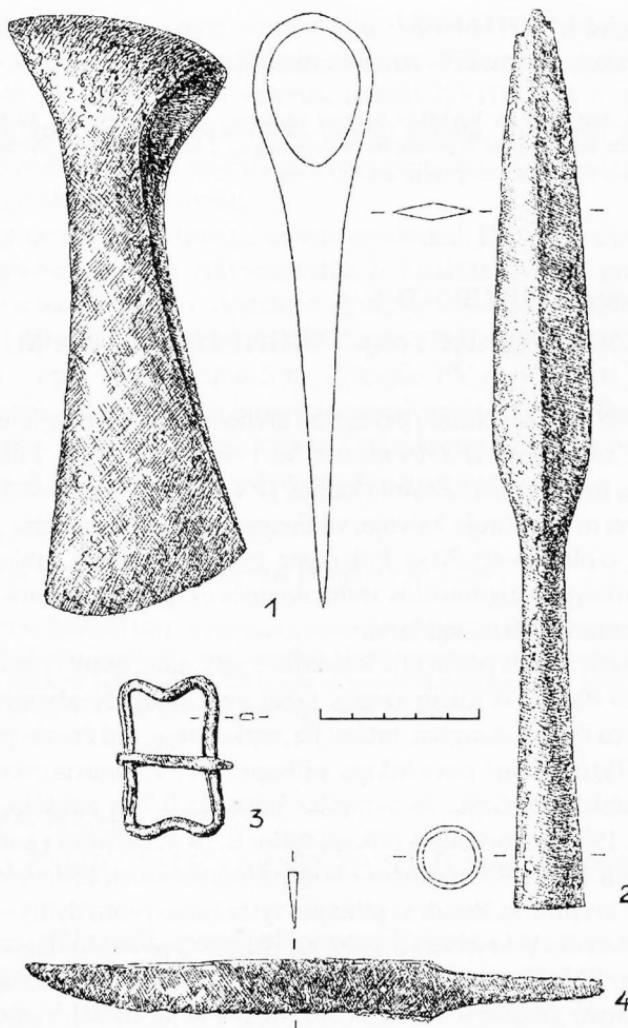
bei sprandas rodo žirgą palaidojus gyvą. Tarp dantų buvo sukasti geležiniai dvinariai žąslai. Kamanos puoštos apskritomis žalvarinėmis skardelėmis, varpeliu pavidalo skambalėliais bei pailgais kabučiais. Po žirgo krūtine gulėjo geležinis skambalas.

Pilkapis Nr. 8 (51) buvo R pilkapyno dalyje, apgadintas kelio ir miško kvartalinės linijos. Sampilas 8,5 m skersmens, apie 1 m aukščio. Įvairiuose jo gyliuose aptikti 5 degintiniai žmonių kapai. Kapas Nr. 1 buvęs viršutinėje sampilo dalyje. Tarp kaulų rasta geležinė diržo sagtis ir žalvarinė įvijėlė. Kapas Nr. 2 buvęs netoli paviršiaus, kaulai paskleisti dideliame plote. Įkapes sudegė geležinis peilis, molinis dvigubo nupjauto kūgio pavidalo verpstukas ir keli žalvarinės antkaklės plokščiai užkeistais galais fragmentai. Kapas Nr. 3 buvo be įkapių. Kapas Nr. 4, centrinis pilkapio kapas, buvo sampile virš įžemio. Jame tarp degintų kaulų vienas šalia kito gulėjo geležinis įmovinis ietigalis, įtveriamasis peilis ir pentinis siauraašmenis kirvis. Kiek atokiau rasta geležinė diržo sagtis (pav. 16). Grioviai aplink pilkapį negiliūs, R dalyje suardyti. Tik P pusėje griovys gerokai gilesnis. Šioje vietoje, pačiame griovio dugne, gulėjo stambaus žirgo griauciai be jokių įkapių – auka palaidotam kariui. Žirgas paguldytas ant nugaros, tarsi sėdimoje padėtyje. Sprandas nusuktas, galva persukta į R, o visas kūnas guli Š-P kryptimi, galva Č pusėje.

Pilkapis Nr. 9 (37) buvo PR pilkapyno pakraštyje. Nedidelis, vos 5 m skersmens ir 0,5 m aukščio, sampilas perkastas lobių ieškotojų duobės. Pilkapyje rasti 2 degintiniai kapai. Centriniame kape Nr. 1 tarp negausių degintų kaulų gulėjo mažiausiai 4-ių puodų šukės. Vienas puodas apžiestas, puoštas bangelės ornamentu, kiti lygiu paviršiumi, lipdyti. Tarp kaulų rasti 2 smulkūs vytinės antkaklės fragmentai. Kapas Nr. 2, buvęs griovyje, be jokių įkapių.

Pilkapis Nr. 10 (39), buvęs R pilkapyno dalyje, visiškai sunaikintas miško kvartalinės linijos. Jame rastas tik vienas degintas kaulas.

Varliškių pilkapių laidosena bei įkapėmis yra labai būdingas Rytų Lietuvos pilkapių kultūros paminklas. Tyrinėtieji pilkapių datuojami X-XI a. pr.

Pav. 16. Varliškių pilkapino pilkapio Nr. 8, kapo Nr. 4 įkapės: 1 – siauraašmenis kirvis,
2 – įmovinis ietigalis, 3 – diržo sagtis, 4 – peilis.

Fig. 16. Burial items from burial No. 4, barrow No. 8 of Varliškės barrow cemetery: 1 – knife with a narrow blade and a blunt end, 2 – socketed spearhead, 3 – belt buckle, 4 – knife.

Aleksiejus LUCHTANAS

Exploration of Varliškės barrow cemetery

In 1998 and 1999 in Varliškės barrow cemetery (Trakai district) 10 barrows were explored. In the barrows the cremations of people and 2 horse burials with the burial items dating from the 10-11th century were found.

Algimantas MERKEVIČIUS

ŽVAINIŲ PILKAPYNO TYRINĖJIMAI 1998 M.

VU 1998 m. tėsė Žvainių pilkapyno archeologinius tyrinėjimus, pradėtus 1997 m. (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 143–145). Pilkapynas yra Kretingos r., Imbarės sen., Žvainių kaime, į PV nuo Salantų miestelio, pailgoje, Š–P kryptimi orientuotoje kalvoje, vadinamoje Gaidžio kalneliu, kurios ilgis apie 130 m, o plotis – 40–70 m. Pilkapyną 1968 m. surado I. Jablonskis. 1985 m. Š kalvos dalyje žvalgomosios archeologinės ekspedicijos metu V. Šimėnas surado akmeninį įtveriamajį kirvį.

Šiuo metu žemės paviršiuje išsiskiria 3 pilkaiplai, esantys nuolaidesnėje P pilkapyno dalyje, iš kurių vienas labai apardytas. Neabejotina, kad jų pilkapyne yra žymiai daugiau, tačiau jie suplokštę, tad žemės paviršiuje jų nematyti. Tyrinėjimui pasirinktas pilkapis Nr. 1, šiauriausias iš žemės paviršiuje išsiskiriančiųjų. Jo sampilas buvo iki 0,7 m aukščio, apie 10 m skersmens. 1997 m., pradėjus pilkapių tyrinę, jis padalintas į keturias dalis: ŠR, PR, ŠV ir PV su 0,5 m pločio 2 kontrolinėmis juostomis, orientuotomis Š–P ir R–V kryptimis. Bendras pilkapiro tyrinėjimo ploto dydis – 168 m² (12 m Š–P ir 14 m R–V kryptimi). 1997 m. ištirtos 2 pilkapiro dalys: ŠR ir PR. 1998 m. tirtos likusios pilkapiro dalys: ŠV ir PV. Tiriamųjų plotų dydis – 84 m². Be to, buvo atidengtos 2 m pločio ŠR ir PR plotų dalys šalia ŠV ir PV plotų, nes jose buvę stambūs akmenys sudarė vientisą konstrukciją su neištirtuose plotuose buvusiais akmenimis, kurie, vykstant 1997 m. tyrinėjimams, buvo palikti.

Pilkapiro centrinėje dalyje, daugiausia PV ketvirtyje, jau žemės paviršiuje buvo matomi keli stambūs akmenys. Dar daugiau jų atsidengė pilkapiro